Witte en blauwe Kleine Sneeuwganzen bij Lacassine, Louisiana, Verenigde Staten, 11 februari 1989. In het oosten van dat land komen deze ganzen in gemengde groepen voor. Foto: Jules Philippona.

De Sneeuwgans *Anser caerulescens* en de Ross' Gans *Anser rossii*

Leo van den Bergh

Inleiding

In de toendraklimaatzone, die zich uitstrekt van Noordwest-Groenland via Canada en Alaska tot in het uiterste noordoosten van Azië, komen verschillende typen van de Sneeuwgans voor. Toch worden er slechts twee soorten onderscheiden, namelijk de Sneeuwgans *Anser caerulescens* en de Ross' Gans *Anser rossii*. Zoals gebruikelijk komen de kleinste vormen van *caerulescens* voor in de meest noordelijk gesitueerde broedgebieden en vinden we van west naar oost en van noord naar zuid gaande een graduele overgang naar vogels met grotere afmetingen.

Bij de Sneeuwgans *A. caerulescens* worden twee subspecies onderscheiden, namelijk de Kleine Sneeuwgans *A. c. caerulescens* en de Grote Sneeuwgans *A. c. atlanticus*, die echter voor wat betreft hun afmetingen wel enige overlap vertonen. Het formaat van deze vogels varieert van dat van de Europese Kolgans *A. a. albifrons* bij de nominaatvorm *caerulescens* tot dat van de westelijke Grauwe Gans *A. a. anser* bij *A. c. atlanticus*.

De snavel van deze ganzen is relatief kort en aan de basis hoog aangezet en de ondersnavel is enigszins neerwaarts uitgebogen, zoals dat ook bij de Toendrarietganzen *serrirostris* en *rossicus* het geval is. Zij zouden in dat opzicht dan ook opgevat kunnen worden als de nearctische ecologisch-geografische tegenvoeters van de Palearctische toendrarietganzen, maar ze komen voor wat betreft hun lichaamsbouw en snavelstructuur méér overeen met de Grauwe Gans.

Bij de Kleine Sneeuwgans treedt in het oosten van het broedareaal dimorfisme op, waarbij gradaties in kleurovergang voorkomen die ten slotte uitmonden in de karakteristieke blauwgrijze kleurfase en bekend staat als de 'Blauwe Sneeuwgans'. De meest uitgesproken vogels van dit kleurtype gelijken voor wat betreft de kleurstelling en de kleurverdeling van het verenkleed wel enigszins op de Keizergans *Anser canagicus*. Die bewoont ter weerszijden van de Beringstraat een

broedareaal dat op het areaal van *caerulescens* aansluit en dat ten dele ook overlapt. Min of meer in het overgangsgebied tussen de arealen van de (westelijke) *caerulescens* en de (oostelijke) *atlanticus* bevindt zich het broedgebied van de aanzienlijk kleinere Ross' Gans. Voor wat betreft het formaat en de lichaamsbouw vertoont deze soort wel enige overeenkomst met de Dwerggans *Anser erythropus*.
Sneeuw- en Ross' Ganzen broeden in sterke mate koloniegewijs, zowel op de uitgestrekte, open toendra's en rivier-vlakten van het vasteland, als op eilanden in meren, baaien en kustzeeën. Kolonies omvatten doorgaans ten minste enkele honderden broedparen, maar kunnen ook veelvouden hiervan bedragen.

Geschiedenis, verspreiding en aantallen
De Sneeuwgans werd voor het eerst in 1758 door Linnaeus beschreven als *Anas coerulescens*, aan de hand van balgmateriaal dat afkomstig was uit het gebied van de Hudsonbaai. Gezien de naam (*coerulescens* of *caerulescens,* dat 'blauw wordend' betekent) had deze beschrijving betrekking op de blauwe fase van de huidige nominaatvorm *caerulescens*. Kort na Linnaeus beschreef Pallas enkele jaren later, namelijk in 1767, een Sneeuwgans die kennelijk verzameld was in Noord-oost-Siberië en door hem *Anser hyperboreus* werd genoemd. In 1788 komen we die naam tegen bij Gmelin en in 1818 bij Sevast als *Anas hyperboreus*.
Een lange rij van auteurs schaarde zich vervolgens achter de zienswijze van Pallas en zo vinden we *Anser hyperboreus* (wat letterlijk betekent: 'in het hoge noorden voorkomend') terug bij Seebohm (1844), Kessler (1848), Palmen (1879), Colett (1890), Yablonski (1891), Menzbier (1895, 1898) en Buturlin (1896-1901).
Merkwaardigerwijs benoemde Boie in 1822 vermoedelijk dezelfde soort als *Chen hyperborea* en deze naam komen we eveneens tegen bij Stejneger (1885) voor Sneeuwganzen van Kamtsjatka.
Taczanowski (1893) vermeldt hem voor vogels uit oostelijk Siberië, maar hij is ook te vinden bij Ridgway (1880-'87) voor ganzen uit Noord-Amerika.
Overigens gebruikte Bonaparte in 1838 de naam *Chen hyperboreus* en onder deze naam wordt de soort in 1887 door Stejneger vermeld voor Bering Island.
Minder gebruikte aanduidingen voor deze ganzen waren in de negentiende eeuw nog *Chionochen hyperboreus* (Reichenbach 1851) en *Chenalopex hyperboreus* (Lichtenstein 1854). Bij dit alles valt het op dat vrijwel alle beschreven vogels, ongeacht welke wetenschappelijke naam zij kregen toebedeeld, afkomstig waren uit het noordoosten van Azië en dus zeker behoorden tot de vorm die wij thans kennen als de Kleine Sneeuwgans *A. c. caerulescens*.
Aan de Amerikaanse Atlantische kust, waar logischerwijs ganzen uit de regio van de oostelijke Hudsonbaai en van westelijk Groenland verwacht kunnen worden,

Periode	Waar-nemingen *A. caerulescens*	'Sneeuwgans' *A. c. caerulescens*	Kleine Sneeuwgans *A. c. caerulescens*	Blauwe Sneeuwgans *A. c. caerulescens*	Grote Sneeuwgans *A. c. atlanticus*	Ross' Gans *A. rossii*
1890-'99	10	75	-	-	-	-
1900-'09	-	-	-	-	-	-
1910-'19	-	-	-	-	-	-
1920-'29	2	7	-	-	-	-
1930-'39	2	6	-	-	-	-
1940-'49	9	31	-	-	-	-
1950-'59	3	17	-	-	-	-
1960-'69	25	71	1	3	4*	-
1970-'79	125	202	1	24	1	-
1980-'90	190	354	24	15	1	3
Totaal	**366**	**763**	**26**	**42**	**4***	**3**

* Twee waarnemingen van vermoedelijk dezelfde exemplaren.

Tabel 1 - Overzicht van waarnemingen van Sneeuwganzen in Nederland in de periode 1890-1990

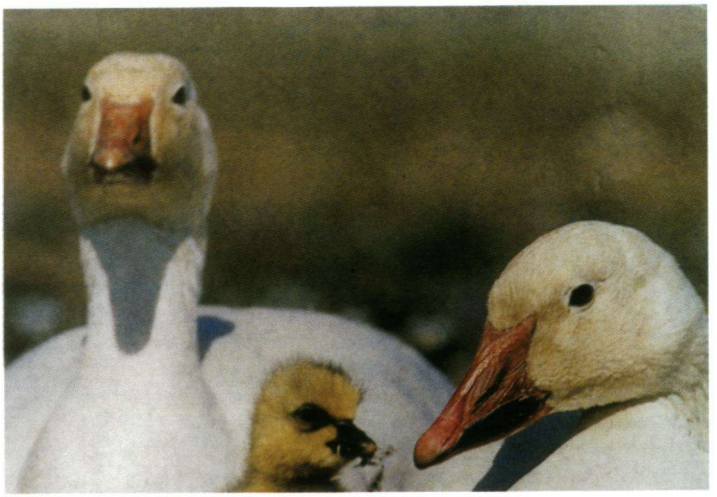

Paartje Kleine Sneeuwganzen met donsjong op Wrangel-eiland, Noord-oost-Siberië.
Foto: V. Baranyuk.

wordt voor Philadelphia in 1856 *Anser albatus* genoemd die in 1867 door Eliott werd omgedoopt in *Chen albatus* en in 1872 door Coues als *Anser hyperboreus var. albatus* ten tonele werd gevoerd. Dit was dus niet dezelfde vogel die op dat moment, getrouw aan de originele typebeschrijving, werd aangeduid als *Anas* (of beter *Anser*) *coerulescens* Linnaeus. Ook Ridgway noemt overigens in 1880 *Chen hyperboreus albatus* in de Proceedings van het American Museum of Natural History te New York.
Het probleem is echter omvangrijker dan het zich tot dusverre liet aanzien, want door Forster werd in 1771 een van de Hudsonbaai afkomstige Sneeuwgans benoemd als *Anas nivalis*. Die zou blijkens een analyse van Alphéraky synoniem zijn met de hierboven reeds genoemde *Anas hyperborea* van Gmelin (1785), die met name door Pallas in 1811 expliciet voor Oost-Siberië wordt genoemd. In 1884-'87 beschreef Ridgway deze gans als *Chen hyperboreus nivalis* en hij vatte de vogel kennelijk op als de oostelijke geografische vorm van het type waarvan het broedareaal zich ter weerszijden van de Beringstraat uitstrekt. Alphéraky beschrijft in 1904 echter twee afzonderlijke soorten: de Snow Goose *Chen hyperboreus* Pallas en de Greater Snow Goose *Chen nivalis* Forster. De eerste is, zoals we reeds zagen, vermoedelijk synoniem met de in 1758 door Linnaeus beschreven vogel, al betrof dat waarschijnlijk wél de blauwe kleurfase daarvan.

In de loop van de twintigste eeuw werd er in 1931 door Peters recht gedaan aan de oorspronkelijke classificatie van de sneeuwganzen en in zijn Checklist of the Birds of the World noemt hij *Chen coerulescens* en *Chen hyperboreus* als twee zelfstandige soorten. Delacour echter beschouwde in 1954 alle Sneeuwganzen als behorend tot de soort *Anser coerulescens*, met als ondersoorten de Kleine Sneeuwgans *A. c. coerulescens* en de Grote Sneeuwgans *A. c. atlanticus*.
Uspenski (1965) sluit zich bij deze zienswijze aan, maar blijft wél de genusnaam *Chen* gebruiken, terwijl Dementieff & Gladkov in 1967 het oorspronkelijke type van Linnaeus opvatten als *Chen caerulescens* en de door Pallas als *Anser hyperboreus* beschreven vogels als *Chen c. caerulescens*. Deze indeling wijkt echter niet sterk af van die welke door Delacour werd aangehouden en sindsdien wordt algemeen uitgegaan van het existeren van twee subspecies van het taxon *Anser caerulescens*, namelijk *A. c. caerulescens* en *A. c. atlanticus*.
De Ross' Gans lijkt voor wat betreft de naamgeving een minder gecompliceerde geschiedenis achter de rug te hebben. We vinden deze vogel voor het eerst bij Cassin, die *Anser rossii* in 1861 beschreef van het Great Slave Lake in Canada. De soort wordt in 1931 als *Chen rossii* genoemd door Peters. In 1954 gebruikt Delacour weer de naam *Anser rossii*. Nadien zijn er geen structurele wijzigingen meer aangebracht.

Grote Sneeuwganzen van de vorm *atlanticus* broeden in een relatief beperkte range in Noordwest-Groenland en in het uiterste noordoosten van Canada, vooral op Baffin Island, Devon Island, Bylot Island en mogelijk eveneens op het Grinnell Schiereiland. Hun overwinteringsgebieden bevinden zich aan de Amerikaanse oostkust in Maryland en Virginia, zuidelijk tot in Noord-Carolina en hiermee komen ze dus geografisch gescheiden voor van de andere Sneeuwganzen.
Het broedgebied van de Kleine Sneeuwgans *caerulescens* strekt zich uit vanaf het westelijke gedeelte van Baffin Island zuidwaarts langs de kusten van de Hudsonbaai tot James Bay en omvat delen van het vasteland alsmede eilanden in arctisch Canada en Alaska. Aan de Aziatische zijde van de Beringstraat komt ook een kleine populatie voor op Wrangel Island, op de toendra's ten westen van het Kolyma-laagland en verspreid op het Chukotski-schiereiland. Dit is het restant van een eertijds omvangrijke populatie die een veel uitgebreider gebied in Siberië bewoonde dat zich westwaarts in ieder geval tot aan de Lena en mogelijk zelfs tot in oostelijk Taimyr uitstrekte. Broedvogels uit dat gedeelte van Siberië overwinterden kennelijk regelmatig in het Kaspische gebied, waar op 28 februari 1880 negen exemplaren werden gezien op de Burani-eilanden, terwijl ze destijds volgens Radde vooral in strenge winters in kleine groepen verschenen in de Kizil-Agach Golf. Alphéraky meende echter dat het voorkomen van sneeuwganzen in de Kaspische regio niet slechts beperkt was tot strenge winters, doch rond het begin van de twintigste eeuw deel uitmaakte van de normale verspreiding van deze vogels. De nearctische Kleine Sneeuwganzen trekken via enkele spectaculaire trekroutes naar hun binnenlands gelegen overwinteringsgebieden in Californië en naar de kusten van Louisiana, Texas en Mexico en komen daarbij nauwelijks ten oosten van het stroomgebied van de Mississippi voor. Ganzen van de blauwe kleurfase, die afkomstig zijn uit het broedgebied in de westelijke Hudson- en Baffinregio, overwinteren voornamelijk in Louisiana en in geringe mate zeer plaatselijk in Texas.
De Aziatische broedvogels vliegen in klein aantal naar een zeer beperkt aantal overwinteringsgebieden in Japan en wellicht ook in China, terwijl een deel van de populatie mogelijk de winter doorbrengt op pleisterplaatsen langs de Amerikaanse westkust. De Ross' Gans broedt in een geografisch nauw begrensd gebied bij de Perry River in Centraal Arctisch Canada en trekt via het Great Slave Lake en Lake Athabasca naar Montana. Vervolgens kruist de soort de Rocky Mountains om ten slotte in Californië de overwinteringsgebieden Sacramento Valley en San Joaquin Valley te bereiken.

De populaties van alle sneeuwganzen stonden gedurende de negentiende en het begin van de twintigste eeuw onder zware druk, vooral door overbejaging in de broed-, rui-, doortrek- en overwinteringsgebieden. Rond de wisseling van de negentiende naar de twintigste eeuw resteerden er naar schatting nog slechts 2000-3000 Grote Sneeuwganzen, maar nadat er stringente beschermingsmaatregelen waren getroffen zette zich een

Kleine Sneeuwganzen in 'De Zeeg' bij Drunen, provincie Noord-Brabant, 9 februari 1997.
Foto: Joost Nijkamp.

herstel in, dat ertoe leidde dat rond 1950 het populatieniveau was gestegen tot circa 48.000 vogels. Ook daarna zette de groei van het aantal Grote Sneeuwganzen door en thans bedraagt de populatie méér dan 550.000 individuen.
Ook de populatieomvang van de Kleine Sneeuwgans is gedurende de tweede helft van de twintigste eeuw aanvankelijk sterk toegenomen, maar stabiliseerde zich enigszins vanaf de jaren zeventig. In 1978 schatte Todd het aantal van deze ganzen op 2.500.000, terwijl Rose & Scott in 1994 een totale populatieomvang van circa 2.260.000 exemplaren opgeven. Of er zich nadien weer een reële stijging heeft voorgedaan is onduidelijk, maar recente telresultaten lijken uit te komen op aantallen boven de 2.400.000. Hiermee is de Kleine Sneeuwgans wel verreweg de meest talrijkste van alle ganzensoorten en ondersoorten. Slechts de gecombineerde populaties van *Branta canadensis canadensis* en *B. c. interior* aan de Amerikaanse oostkust, die zo'n 1.800.000 vogels tellen, en de Euraziatische populatie van de Kolgans *A. a. albifrons*, die circa 1.500.000 vogels omvat, overschrijden het miljoen.

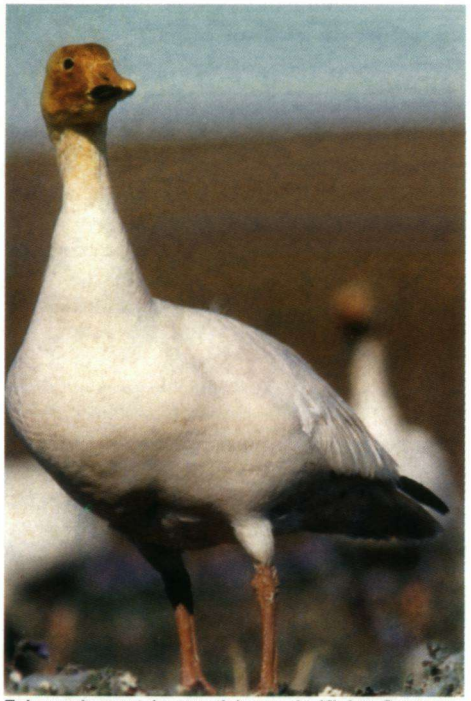

Zekerende gent (mannetje) van de Kleine Sneeuwgans in de broedkolonie op Wrangel-eiland, Noordoost-Siberië. De roestbruine verkleuring aan kop en hals is het gevolg van IJzeroxide en is karakteristiek voor vogels uit dit broedgebied. Foto: V. Baranyuk.

In juni 1949 maakten Hanson, Queneau en Scott in juni 1949 een expeditie naar het broedgebied van de Ross' Gans aan de Perry River. Op grond van hun bevindingen kwamen zij tot de conclusie dat de totale populatie waarschijnlijk minder dan tweeduizend vogels omvatte. Overigens zijn Ogilvie & Young van mening dat dit een te pessimistische schatting geweest is en dat er vermoedelijk wel meer van deze ganzen waren, die echter niet als zodanig herkend werden. Hoe dit ook zij, de populatieomvang steeg tot zo'n 30.000 vogels in het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw tot circa 77.000 rond 1976 en tot 160.000 in 1992. Ook daarna zette de groei zich onverminderd voort, zodat er aan het einde van de twintigste eeuw méér dan 250.000 Ross' Ganzen waren.

Herkenning

Adulte sneeuwganzen behoren niet tot de moeilijkst te herkennen vogels. Door een geleidelijke overgang van (relatief) kleine ganzen van de nominaatvorm *caerulescens* naar de grote vorm *atlanticus* kunnen vooral dieren die afkomstig zijn uit het noordoosten van Noord-Amerika echter wel subspecifieke determinatieproblemen opleveren. De Grote Sneeuwgans *A. c. atlanticus* heeft ongeveer het formaat van de Grauwe Gans *A. a. anser* en is herkenbaar aan het witte verenkleed met zwarte grote slagpennen en enigszins aangepunte, afhangende grijswitte vleugeldekveren. De rozerood gekleurde snavel is stevig gebouwd en hoog aangezet en de ondersnavel is duidelijk uitgebogen, zoals dat ook bij Toendrarietganzen het geval is. De poten zijn meer of minder uitgesproken rozerood. Van de dimorfe Kleine Sneeuwgans komt een witte fase voor, die eigenlijk alleen door de wat geringere afmetingen verschilt van de vorm *atlanticus*. Zoals eerder reeds werd opgemerkt is er echter sprake van een zekere biometrische overlap tussen beide vormen, zodat de juiste identiteit in het veld vaak slechts door geografische plaatsbepaling vast te stellen is. Wél komt er naar het schijnt bij *caerulescens* aan de basale helft van de rozerode snavel dik-

Kleine Sneeuwganzen bij het nest met uitlopende jongen op Wrangel-eiland, Noordoost-Siberië.
Foto: A. Kretschmar.

wijls een oranjegele tint voor, die bij *atlanticus* afwezig lijkt te zijn.
In het oostelijke broedareaal van *caerulescens* komt naast de witte vorm ook de Blauwe Sneeuwgans voor, die in het volwassen kleed een witte kop en hals heeft, maar overigens een verenkleed bezit dat wordt gedomineerd door askleurige en lichtgrijze tinten. Er komen ook vogels voor die intermediair zijn tussen witte en blauwe Sneeuwganzen en deze dieren hebben een wisselende hoeveelheid wit aan de onderzijde van het lichaam en aan de flanken. De Ross' Gans is, behalve aan het kleine formaat en de sierlijke bouw, te herkennen aan de korte nek, de ronde kopvorm en de korte snavel. Ook bij deze vogel is het verenkleed wit met zwarte grote slagpennen en afhangende grijswitte vleugeldekveren. De snavel is rozerood met vaak een groenachtige of blauwgrijze tint aan de basale zijde en ook de poten zijn rozerood gekleurd.
Jonge sneeuwganzen zijn gedurende hun eerste winter - al naar gelang hun subspecifieke identiteit of kleurfase - meer of minder donker gekleurd. Bij de witte kleurfase van *caerulescens* en bij *atlanticus* en *rossii* zijn kop, hals en bovendelen grijs of zwartgrijs getekend, terwijl de snavel donkergrijs of zwartachtig gekleurd is. Bij de Blauwe Sneeuwgans zijn de jonge vogels zeer donker zwartbruin met soms aan de kop een vuilwitte tekening. De snavels van deze vogels zijn donkergrijs of zwartgrijs. Intermediaire vogels hebben in hun jeugdkleed donkere bovendelen maar zijn overigens meer of minder wit gekleurd.
Grote en Kleine Sneeuwganzen kunnen soms een opvallend oranjebruine kleur aan de witte bevedering van de kop en de hals vertonen, die veroorzaakt wordt door het foerageren in ondiep, ijzerhoudend water. Ook bij de Wilde Zwaan *Cygnus cygnus* wordt iets dergelijks vaak waargenomen.

Voorkomen in Nederland

Dankzij baanbrekend archief- en literatuuronderzoek van Daan Wolfskeel is het mogelijk om een reconstructie te maken van het voorkomen van Sneeuwganzen in ons land vanaf de jaren negentig van de negentiende eeuw tot omstreeks 1985. Daaruit blijkt, dat er al aan het einde van de negentiende eeuw opmerkelijk veel van deze vogels gezien zijn. Zo werden er vóór 1892 negen trekkende Sneeuwganzen gesignaleerd boven Het IJ bij Amsterdam en kon er bij Leeuwarden (Fr.) een exemplaar door een wildhandelaar gevangen worden.
De oudst bekende gedateerde waarnemingen in Nederland betreffen een groepje van vier Sneeuwganzen dat van 17 november tot 20 december 1891 op de gemeenteweide bij Naarden (N.-H.) verbleef. Voorts werden 17 exemplaren vliegend gezien bij Zeeburg (N.-H.) in 1893, acht Sneeuwganzen werden op 4 februari 1895 bij Hempens (Fr.) gezien en eveneens werden acht vogels waargenomen bij Lisse (N.-H.) op 14 februari 1895. Twee exemplaren werden aangetroffen tussen de rietganzen bij een ganzenslag te

Garijp (Fr.) in oktober 1896 en er was een vlucht van 17 ganzen over Artis te Amsterdam op 15 december 1899.
Veel van die oude waarnemingen stammen uit het zuidelijke gedeelte van de provincie Noord-Holland, waar op de buitenplaats Gooilust in 's-Graveland de watervogelhouder Blaauw zich toentertijd sterk op het kweken van Sneeuwganzen toelegde. Toch is het niet zo dat deze observaties betrekking moeten hebben gehad op ontsnapte vogels. Alphéraky beschrijft namelijk in 1904 het voorkomen van Sneeuwganzen in een groot aantal Europese landen en komt tot de conclusie, dat veel van de daar waargenomen vogels waarschijnlijk een Siberische herkomst hadden en niet afkomstig waren uit het nearctische gebied. Daarbij is het goed om in herinnering te houden dat er destijds naar alle waarschijnlijkheid Kleine Sneeuwganzen nestelden in oostelijk Taimyr, die niet alleen in het Kaspische gebied overwinterden maar zelfs tot in Turkije en in de Griekse archipel werden aangetroffen.
Na de eeuwwisseling trad er een lange stilteperiode in en pas aan het begin van de jaren twintig werden er vermoedelijk zes Sneeuwganzen waargenomen onder Eemdijk (Bunschoten, U.), terwijl er in de winter 1924-'25 een Sneeuwgans gemeld werd bij 's-Hertogenbosch. Op 23 december 1939 werden er vijf exemplaren geschoten in het Verdronken Land van Saeftinghe (Z.). De jaren veertig van de vorige eeuw leverden ten minste tien meldingen met een totaal van 32 individuen op, waarvan vooral de waarneming van een groep van achttien Sneeuwganzen in de Bethunepolder bij Maarssen (U.) op 20 en 21 februari 1947 boeiend is. Door de strenge winter waren de vogels namelijk sterk verzwakt en een ter plaatse dood gevonden geringd dier bleek afkomstig te zijn uit de door Bengt Berg in Zuid-Zweden uitgezette populatie. De jaren vijftig brachten slechts drie waarnemingen, waaronder vijftien exemplaren in de Brabantse Biesbosch op 14 maart 1956, dus kort na de extreem koude februarimaand.
Een zeer sterke toename van het aantal waarnemingen vond plaats in de jaren zestig, die 25 meldingen met in totaal 79 vogels opleverden, waaronder voor het eerst ook vogels van de blauwe fase: 11 oktober 1966 twee exemplaren Knardijk (Fl.) en februari 1969 één of twee exemplaren Voorne (Z.-H.). Zeer interessant was de groep van circa veertig Sneeuwganzen op 23 februari 1963 bij Nederhorst den Berg. Ook dit betrof namelijk weer een strenge winter. Tot dan toe hadden alle geregistreerde waarnemingen vermoedelijk betrekking op de Kleine Sneeuwgans, maar op 13 januari 1968 zag T. Lebret twee vogels die mogelijk tot de grote vorm *atlanticus* behoorden. Deze bevonden zich tussen 3000-4000 Brandganzen en Toendrarietganzen op de

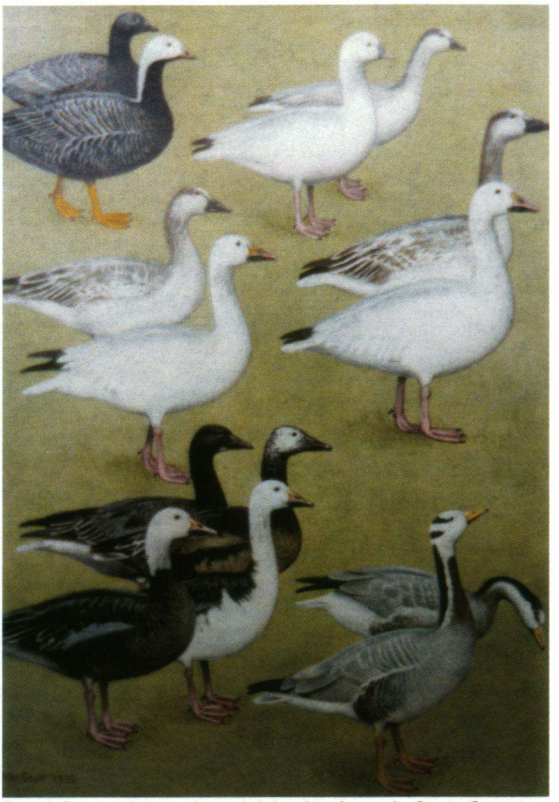

Ross' Gans adult en juveniel (rechts boven), Grote Sneeuwgans adult en juveniel (rechts midden), Kleine Sneeuwgans witte fase adult en juveniel (links midden) en Kleine Sneeuwgans blauwe fase tweemaal een juveniel op de achtergrond en tweemaal een adult op de voorgrond (links onder). (Naar: J. Delacour 1954.)

Haringvreter in het Veerse Meer. Het is waarschijnlijk dat deze waarnemer dezelfde vogels weer terugzag op 16 januari 1968 tussen 3000 Brandganzen en 1500 Kolganzen op de Middelplaat in het Veerse Meer (Z.).
Tot zover was het voorkomen van Sneeuwganzen nog overzichtelijk, maar vanaf 1970 vond er een zeer sterke stijging van het aantal meldingen plaats, waarbij ook waarnemingen van Blauwe Sneeuwganzen in snel tempo toenamen. Doordat observaties van Sneeuwganzen na 1 januari 1979 niet meer werden beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna en de registratie van waarnemingen in de tweede helft van de jaren tachtig stopte, is het niet meer mogelijk om de ontwikkelingen tot op de huidige dag gedetailleerd in beeld te brengen. De gegevens die door Wolfskeel werden verzameld, verschaffen, tezamen met eigen informatie, waarschijnlijk wel een redelijk compleet inzicht zodat het voorkomen van Sneeuwganzen van 1890 tot 1990 toch vrij nauwkeurig in beeld te brengen is.
Uit de door Sovon gecoördineerde ganzentellingen blijkt, dat er ook gedurende de jaren negentig van de vorige eeuw aanvankelijk nog toenemende aantallen Sneeuwganzen in ons land overwinterden: 1990-'95 maximaal 21-33 exemplaren per winter en in het seizoen 1996-'97 zelfs 49 exemplaren. Daarna trad een duidelijke vermindering op: 1997-'98 37 exemplaren, 1998-'99 24 exemplaren en 1999-2000 slechts elf exemplaren. In het seizoen 2000-'01 waren er naar schatting echter toch vijfentwintig tot dertig Sneeuwganzen aanwezig.
Inmiddels was sedert april 1980 duidelijk, dat Sneeuwganzen die bij ons worden waargenomen, niet noodzakelijkerwijs uit gevangenschap ontsnapt behoeven te zijn of anderszins op onnatuurlijke wijze in West-Europa verzeild zijn geraakt. Op 20 april 1980 foerageerde er namelijk bij Andijk (N.-H.) een groepje van achttien Kleine Sneeuwganzen *A. caerulescens*, waarvan een gent in 1977 als jonge vogel geringd bleek te zijn in de kolonie van La Pérouse Bay aan de westelijke oever van de Hudsonbaai. Dit groepje, waarbij zich een vogel van de blauwe fase bevond, werd nog tot 26 april in de omgeving van Andijk gezien en is kort daarna kennelijk weggetrokken, getuige de waarneming van zeven witte en één Blauwe Sneeuwgans op 29 april 1980 boven Castricum (N.-H.). Dit gegeven vormt het onweerlegbare bewijs, dat wilde Sneeuwganzen uit het Nearctische gebied inderdaad spontaan tot in West-Europa kunnen overwinteren en dit zet vooral de waarnemingen van grotere groepen van deze vogels in een ander licht.
Zo werden er op 28 februari 1979 bij Peize (Dr.) achttien in noordelijke richting vliegende Sneeuwganzen gezien, terwijl op 10 maart 1979 een vlucht van 39 exemplaren in oostelijke richting over Assen (Dr.) trok. Deze waarnemingen werden gedaan aan het einde van de zeer strenge winter 1978-'79, maar in het volgende seizoen verbleven er van drie tot en met 16 februari 1980 drie tot dertig Sneeuwganzen in de omgeving van het Fochteloërveen op de grens van Drenthe en Friesland. Het lijkt niet uitgesloten te zijn dat het voorkomen van deze ganzen in relatie stond met de groep van achttien vogels die zich in april 1980 bij Andijk ophield.
Vanaf december 1983 overwinterden jarenlang enkele Kleine Sneeuwganzen tussen de Toendrarietganzen *A. s. rossicus* in de Noordoostpolder. Nu en dan zijn deze ganzen ook te midden van Kolganzen en Brandganzen in Zuidwest-Friesland en Noordwest-Overijssel gezien. In de winter 1983-'84 betrof het drie ongeringde vogels en dat was ook het geval met de vier (witte) Kleine Sneeuwganzen die op 26 december 1984 langs het Ruttense Pad (bij Rutten, Noordoostpolder) foerageerden. Nadat waarnemingen op 28 december 1985 en 30 december 1986 van individuele vogels met intermediaire kenmerken tussen de witte en de blauwe kleurfasen reeds op een mogelijke nearctische herkomst hadden gewezen, werden er op 2 januari 1987 aan de Klutenweg onder Creil drie Kleine Sneeuwganzen gezien, waarvan er twee tot de blauwe fase behoorden. Nadien werden er in de Noordoostpolder jaarlijks enkele Kleine Sneeuwganzen van de normale witte kleurfase gezien, waarbij het doorgaans adulte ganzen betrof, maar zowel in de winter 1988-'89 als in januari 1990 was er daar een familie van twee oude en drie

Grote Sneeuwgans adult.
Foto: F.S. Todd.

jonge Kleine Sneeuwganzen aanwezig. De familie die in het seizoen 1988-'89 in de Noordoostpolder verbleef en zich daar te midden van Toendrarietganzen *A. s. rossicus* ophield, werd na medio januari tussen Kolganzen en Brandganzen gezien en pas op 20 januari in de Sondelerleien (Fr.). Vervolgens op 11 februari in de Barsbeker Binnenpolder bij Zwartsluis (O.), een dag later, op 12 februari, aan de Morra in Gaasterland (Fr.) en daarna op 16 februari wederom bij Zwartsluis. Eén van de adulte vogels droeg een metalen pootring.

Vrijwel alle waarnemingen die er in Nederland gedaan zijn van Sneeuwganzen, blijken betrekking te hebben op de vorm *caerulescens*. De Grote Sneeuwgans *atlanticus* wordt slechts sporadisch gemeld en ontbreekt zelfs geheel in het overzicht van zeldzame vogels van Nederland (Van den Berg & Bosman 1999-2001). Grote Sneeuwganzen worden weliswaar aanzienlijk minder in gevangenschap gehouden dan vogels van de vorm *caerulescens*, maar gelet op de biometrische overlap die er is tussen beide ondersoorten, is ook het regelmatige voorkomen van uit het nearctische gebied afkomstige ganzen van de vorm *atlanticus* in Nederland zeker niet uitgesloten.

De Ross' Gans werd voor het eerst op 30 november 1985 bij Santpoort (gem. Velsen, N.-H.) waargenomen en vervolgens van 20 tot 27 januari en op 15 februari 1988 in het Veerse Meer (Z.) en op 23 mei 1988 bij Biervliet (Z.). In de jaren 1989-2000 volgden ten minste zestien geregistreerde waarnemingen die merendeels op individuele vogels betrekking hadden, terwijl er vijfmaal twee Ross' Ganzen bijeen werden gezien. Met het oog op de zeer sterke groei van de populatieomvang in Noord-Amerika en de oostwaartse uitbreiding van het broedareaal tot in Baffin Island, is het voorkomen van wilde exemplaren bij ons niet uitgesloten, maar een aantal waarnemingen heeft ontegenzeglijk betrekking op uit gevangenschap afkomstige vogels.

Discussie

De Sneeuwgans werd naar het schijnt voor het eerst rond 1890 in Nederland waargenomen, waarbij het doorgaans kleine groepjes van drie tot negen vogels betrof. Het tijdsgewricht waarin zich dit afspeelde maakt het voorkomen van uit gevangenschap ontsnapte ganzen minder voor de hand liggend dan thans het geval is. Toch dringt de vraag zich op, welke de geografische herkomst van die vogels geweest kan zijn en waardoor er in het geheel geen waarnemingen bekend zijn uit de eerste twee decennia van de twintigste eeuw. Wellicht kan Alphéraky enig licht op deze materie werpen, omdat deze auteur in 1904 de mening was toegedaan, dat in West-Europa het verschijnen van nearctische Sneeuwganzen minder voor de hand lag dan dat van vogels met een palearctische herkomst. Er was destijds beslist sprake van het voorkomen van een omvangrijke broedpopulatie van Sneeuw-

ganzen op de toendra's van Siberië en deze vogels konden, blijkens mededeling van Buturlin, frequent gezien worden als doortrekkers aan de Midden-Wolga. Waarschijnlijk betrof het daar ganzen die zich verplaatsten naar en van overwinteringsgebieden rond de Kaukasus en die zelfs tot op de Griekse eilanden voorkwamen. Aan die situatie schijnt rond het begin van de twintigste eeuw vrij abrupt een einde gekomen te zijn, zoals dat ook het geval is geweest met de Sushkins Gans *Anser fabalis neglectus*.
Het is bekend dat de meest oostelijke populatie van *A. c. caerulescens* in Noord-Amerika bestaat uit een mix van witte en blauwe kleurfasen, waarbij de laatste in verschillende populatiegroepen dominant is. Verder is ook bekend dat het tot in de jaren zestig van de vorige eeuw duurde voordat de eerste Blauwe Sneeuwganzen in Nederland werden gezien. Hierdoor dringt zich de vraag op of de historische gegevens wellicht betrekking hadden op Siberische vogels, die op zoek waren naar andere overwinteringsmogelijkheden. Dit zou impliceren, dat de oorzaak van de teruggang en het uiteindelijke (bijna?) verdwijnen van de Centraal-Noord-Siberische populatie gezocht moet worden in het overwinteringsgebied, zoals dat mogelijk ook bij de Sushkins Gans *A. f. neglectus*, de Dwerggans *A. erythropus* en bijna ook bij de Roodhalsgans *A. ruficollis* het geval geweest is. Laatstgenoemde soort verplaatste indertijd het zwaartepunt van de overwintering vanuit de westelijke kustgebieden van de Kaspische Zee naar de westelijke boorden van de Zwarte Zee, een afstand van tweeduizend kilometer! In ieder geval was het populatieniveau van de nearctische Sneeuwganzen rond 1900 niet zodanig dat expansionele transatlantische verplaatsingen daardoor aannemelijk gemaakt kunnen worden.
Volgens Syroechkowski broedde de Sneeuwgans in de achttiende en negentiende eeuw op de continentale toendra's van Noord-Siberië vanaf het Chukotskischiereiland tot aan de Yana-rivier en mogelijk zelfs tot in oostelijk Taimyr. Omdat ook Kolganzen, Toendrarietganzen en Rotganzen vanuit Taimyr tot in West-Europa overwinteren ligt het in de lijn der verwachtingen dat Sneeuwganzen dit indertijd eveneens gedaan kunnen hebben, al betrof het vermoedelijk slechts zeer kleine aantallen. Het ontbreken van waarnemingen tussen 1900 en 1920 markeert mogelijk de teloorgang van deze populatie. Daarna duurde het vele jaren voordat er, geïnitieerd door de als gevolg van beheersmaatregelen aldaar gestaag groeiende bestanden, vogels vanuit Noord-Amerika naar Europa begonnen te komen. Voor wat betreft het voorkomen in het wat recentere verleden is hierbij toch wel enige voorzichtigheid geboden. Sinds het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw zijn namelijk Kleine Sneeuwganzen, die afkomstig waren van Wrangeleiland, uitgezet in het Askania-Nova natuurreservaat in zuidoostelijk Oekraïne. Dit betrof in 1961 in totaal zestig vogels.

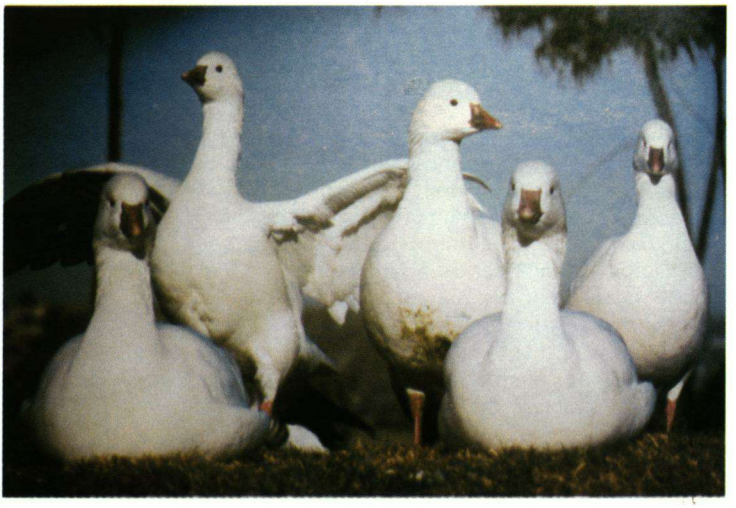

Groepje adulte Ross' Ganzen.
Foto: F.S. Todd.

Kleine Sneeuwganzen bij Welsh, Louisiana, Verenigde Staten, 13 februari 1989. De vierde witte vogel van rechts op de voorgrond is een Ross' Gans. Foto: Jules Philippona.

In 1967 werden nogmaals eenentwintig Sneeuwganzen geleewiekt losgelaten. Deze vormden al snel een broedpopulatie. Uit meldingen van aldaar geringde vogels kwam vast te staan, dat zij merendeels naar het westen en noordwesten vliegen. Er zijn terugmeldingen uit de westelijke en centrale delen van Oekraïne, maar ook uit Midden-Frankrijk, Polen, Finland en Noorwegen. Het is dan ook niet uitgesloten dat bijvoorbeeld de Kleine Sneeuwganzen die in de Noordoostpolder te midden van toendrarietganzen overwinterden of elders in het gezelschap van Kolganzen verbleven, afkomstig waren van deze kunstmatige populatie. Dat het in dit project om substantiële aantallen gaat blijkt uit het feit, dat er tot 1996 in totaal 827 Sneeuwganzen werden geringd, waarvan 223 terugmeldingen werden ontvangen.

Summary

The Snow Geese (*A. c. caerulescens*, *A. c. atlanticus* and *A. rossii*) are mainly breeding in the arctic regions of North America. They are also wintering in inland haunts and in the coastal areas of Atlantic and Pacific North America. To a certain extent, some small populations are also occurring in restricted parts of Northeastern Siberia and there is strong evidence that, about one century ago, Lesser Snow Geese were breeding at least in the Lower Lena region and likely even in the easternmost part of the Taimyr Peninsula, wintering by that time in the Caspian region, along the Black Sea coast of Turkey and even in the Greek archipelago in the Mediterranean.

Although the first observations of 'Snow Geese' in The Netherlands were reported already in the early 1890s, it lasts until the second half of the 20th century until these geese became regular winter visitors in some numbers, especially during severe cold winters. But these geese were not necessarily originating from wild stocks, as was proven by the appearance of a flock of eightteen Snow Geese near Maarssen, province of Utrecht, on February 21/22th 1947, of which one bird was ringed in the feral stock of Bengt Berg in Sweden. However, another flock of 18 birds, seen on April 20th 1980 near Andijk, province of Noord-Holland, contained one gander that was ringed as a young gosling in the La Pérouse Bay colony of the Hudson Bay region during the breeding season of 1977. That first observation proved undoubtedly that wild birds from the nearctic populations are able to spontaneously reach Western Europe in some cases. During the last decades of the 20th century, also increasing but still small numbers of Blue Snow Geese were regularly seen in The Netherlands. This seems to indicate that it is possible that these could have been wild birds from the nearctic breeding stock. On the other hand, since 1961 a breeding project is going on in the Askania Nova Nature Reserve in Southern Ukraine and from geese ringed in that area recoveries were

already collected from France, Poland, Finland and Norway. Hence it seems not unlikely that at least some of the geese seen in The Netherlands were originating from that project too.
Apart from the Lesser Snow Goose *A. caerulescens* only very few Greater Snow Geese *A. atlanticus* seems to visit The Netherlands, but recently there are increasing observations of Ross' Geese, probably as a result of the increasing breeding stock in North America.

■ L.M.J. van den Bergh, Bieskamp 74, 6651 JN Druten.

LITERATUUR:
Alphéraky, S. (1904-'05): The geese of Europe and Asia. Translated version. London.
Baranyuk, V.V. (1999): Breeding of the Lesser Snow Goose in limited nesting area. Casarca 5: 161-174.
Berg, A.B. van den & C.A.W. Bosman (1999/2001): Zeldzame vogels van Nederland. Haarlem.
Blankert, J.J. (1980): Lesser Snow Goose from Canada in The Netherlands. Dutch Birding 2: 52.
Degtyaryev, A.G. & V.I. Pozdnyakov (1997): New data on distribution of the Snow Goose (*Anser caerulescens*) in Yakutia. Casarca 3: 252-254.
Delacour, J. (1954): The Waterfowl of the World. Volume 1. London.
Dementieff, G.P. & N.A. Gladkov (red.) (1967): Birds of the Soviet Union Volume IV. Translated version. Jerusalem.
Madge, S. & H. Burn (1988): Wildfowl: an identification guide to the ducks, geese and swans of the world. London.
Maisonneuve, C. & J. Bédard (1992): Chronology of autumn migration by Greater Snow Geese. Journal of Wildlife Management. 56: 55-62.
Ogilvie, M. & S. Young (1998): Photographic handbook of the Wildfowl of the world. London, Cape Town, Sydney, Singapore.
Rebergen, B. (1982): Wilde Sneeuwganzen in Andijk..., een nieuwe kijk op sneeuwganswaarnemingen. *het Vogeljaar* 30 (3): 162-163.
Sabano, Y, S. Uemura, S. Iwabuchi, M. Kurechi, A.V. Andreev, A.V. Kondratyev, E.V. Syroechkovsky, K.E. Litvin, V.V. Baranyuk, J.Y. Takekawa & D.L. Orthmeyer (1996): Restoration of Lesser Snow Geese (*Anser caerulescens caerulescens*) to east Asia: an international conservation project. Gibier Faune Sauvage, Game Wildlife Vol. 13:1118-1190.
Smit, J.J. & R.J.S. Terlouw (1991): Vogels in het Eemland. Utrecht.
Soothill, E. & P. Whitehead (1979): Watervogels van de wereld. Helmond/Antwerpen.
Syroechkowski, E.E. jr. (1997): Status of the Snow Goose (*Anser caerulescens caerulescens*) in the continental tundra of Asia. Casarca 3: 222- 251.
Todd, F.S. (1979): Waterfowl. Ducks, geese and swans of the world. New York /London.
Uspenski, S.M. (1965): Die Wildgänsen Nordeurasiens. Wittenberg-Lutherstadt.
Wolfskeel, D.W. (1986): De Sneeuwgans (*Anser caerulescens*) in Nederland. Tringa Ecoverslag nr. 8 Schagen.
Wolfskeel, D.W. (1988): Zeldzame ganzen in Nederland. Tringa Ecoverslag nr. 11. Schagen.
Zubko, V.N., A.B. Popovkina & T.M. Tchernobaeva (1996): Migrations of the Snow Geese, reared in the Ascania-Nova nature reserve (Ukraine). Casarca 2: 221 - 228.

In het oosten van de Verenigde Staten komen witte en blauwe Kleine Sneeuwganzen in gemengde groepen voor. Welsh, Louisiana, 13 februari 1989. Foto: Jules Philippona.